NOTE

DESPRE NUMĂRUL ŞI PRODUCTIVITATEA ONOMATOPEELOR ÎN LIMBA ROMÎNĂ

Un fapt aproape unanim recunoscut astăzi în lingvistică este acela că, într-o limbă dată, există o proporţie directă între vechimea unui strat de cuvinte şi capacitatea lui de a deriva cuvinte noi. Cu cît originea unui strat de cuvinte este mai îndepărtată în limbă, cu atît şi numărul derivatelor lui, familia lui lexicală este mai mare. S-a arătat, de exemplu, că cei 54 de termeni de bază pe care limba romînă îi are în comun cu albaneza (şi care, îndeobşte, sînt consideraţi termeni străvechi, traco-dacici) au dezvoltat 195 de derivate (cu variante) pe teren romînesc[1]: derivatele (cu variante) sînt deci, în acest caz, de patru ori mai numeroase decît cuvintele de bază. Pentru cuvintele moştenite din limba latină, derivatele romîneşti sînt de trei ori mai numeroase decît cuvintele de bază, iar pentru cele împrumutate din limba slavă, de două ori. Dimpotrivă, împrumuturile recente, de pildă cele din limba franceză, au produs extrem de puţine derivate pe teren romînesc[1].

Potrivit afirmaţiei: „cu cît elementele lexicale sînt mai vechi, cu atît proporţia dintre cuvintele de bază şi derivate (cu variante) este mai favorabilă acestora din urmă"[2], ne aşteptăm ca, şi în cazul onomatopeelor[3], numărul derivatelor (şi al variantelor acestora) să întreacă de mai multe ori pe acela al cuvintelor de bază. Conform statisticii lui D. Macrea — productivitatea onomatopeelor este evidentă: *din totalul* de 848 de cuvinte onomatopeice (cîte sînt cuprinse în Dicţionarul lui I. A. Candrea, după care s-a făcut statistica) avem 284 de cuvinte de bază şi 564 de derivate (cu variante); fiecărui cuvînt de bază îi corespund deci, în medie, cîte două derivate (cu variante). Totuşi, această proporţie între numărul total al onomatopeelor de bază şi numărul derivatelor onomatopeice ni se pare nesatisfăcătoare dacă ţinem seamă că „onomatopeele datează dintr-o epocă destul de îndepărtată în trecut: chiar dacă asemenea formaţii mai iau naştere din cînd în cînd şi astăzi, marea lor majoritate sînt vechi şi foarte vechi"[4].

Academicianul I. Iordan a explicat insuficienta productivitate a onomatopeelor prin natura lor lingvistică, natură care „nu le face tocmai apte de a servi ca teme pentru formaţii noi"[5]. La explicaţia academicianului Iordan, fără îndoială justă, credem însă că poate fi adăugată şi o alta, nu fără importanţă: *proporţia dintre nucleu şi derivate, la onomatopee, nu tocmai favorabilă deriva-*

[1] Cf. întreaga discuţie la D. Macrea, *Contribuţie la studiul fondului principal de cuvinte al limbii romîne*, în SCL, 1954, nr. 1–2, p. 7–18.

[2] Acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, 1954, p. 62.

[3] Luate global, fiindcă nu toate sînt vechi.

[4] Acad. I. Iordan, *op. cit.*, p. 62.

[5] *Ibidem*.

BDD-A10440 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:27 UTC)

lelor, provine și din limitele Dicționarului lui I. A. Candrea (- după care prof. D. Macrea a întocmit statistica-), lucru pe care vom încerca să-l demonstrăm în rîndurile ce urmează.

Am amintit că Dicționarul lui I. A. Candrea cuprinde 848 de cuvinte (și variante) onomatopeice; din totalul de 43 269 de cuvinte (și variante), cîte numără lucrarea, *proporția onomatopeelor este de 1,96%*. Deși numărul cuvintelor onomatopeice pare apreciabil la prima vedere (și întrece pe acel al cuvintelor românești de origine sîrbă, bulgară, rusă, ucraineană, polonă, germană, luate fiecare în parte), el este totuși departe de a fi cel real. Un sondaj amănunțit într-o operă — e drept, de mai mari proporții — ca aceea a vechiului *Dicționar al Academiei*, ne duce la concluzii foarte deosebite de acelea la care duce Dicționarul lui I. A. Candrea, *atît în privința numărului cît și a productivității onomatopeelor din limba romînă.*

Dicționarul Academiei (tipărit și manuscris) cuprinde un număr de *136 800 de cuvinte (și variante)*[1], cifră care întrece de peste 3 ori pe aceea a cuvintelor (și variantelor) din lucrarea lui Candrea; cît despre *numărul cuvintelor (și variantelor) onomatopeice* din *Dicționarul Academiei*, el *este de circa 4800*[2] și întrece de peste 5 ori și jumătate pe acela al onomatopeelor care figurează la Candrea. *Dacă, prin urmare, după statistica lui D. Macrea, numărul onomatopeelor din Dicționarul lui I. A. Candrea reprezintă 1,96% din totalul cuvintelor incluse în lucrare, procentul se dublează aproape în Dicționarul Academiei, ajungînd la peste 3,5%.*

Mai mult decît constatările globale ne interesează însă modul cum reiese, din *Dicționarul Academiei, proporția dintre cuvintele onomatopeice de bază și derivatele lor.* Am făcut în acest scop statistica cuvintelor onomatopeice de la o singură literă din acest Dicționar — este vorba de litera *B* — și am obținut date surprinzătoare în comparație cu acelea pe care le oferă aceeași literă în Dicționarul lui I. A. Candrea. Dăm mai jos aceste date:

	Dicționarul Academiei	Dicționarul lui I. A. Candrea
Onomatopee de bază	48	17
Derivate (și variante) onomatopeice	339	38[3]

Din cifrele pe care ni le oferă *Dicționarul Academiei* rezultă o productivitate extraordinară a cuvintelor onomatopeice de bază: pentru fiecare onomatopee de bază avem în medie 7 derivate și variante. Dar această proporție între derivatele onomatopeice și onomatopeele de bază se datorește în mare parte numărului enorm de variante onomatopeice incluse în lucrare[4]: din cele 339 de derivate și variante onomatopeice numărate la litera *B*, 193 sînt variante onomatopeice. Considerăm de aceea că, pentru stabilirea productivității reale a onomatopeelor, trebuie să excludem din discuție variantele, chiar dacă, în statistica sa, D. Macrea le include și pe acestea în suma derivatelor: *obținem și așa o medie de 3 derivate pentru fiecare cuvînt onomatopeic de bază, față de 2 derivate (cu variante!) cîte obținuse D. Macrea*, plecînd de la *Dicționarul lui I. A. Candrea*. Statistica se poate face și la alte litere ale Dicționarului, cu rezultate foarte asemănătoare față de acelea obținute mai sus[5].

---

[1] Statistica s-a făcut după *Dicționarul încerc*. Ed. Academiei R.P.R., 1957.

[2] Statistica s-a făcut după *Dicționarul Academiei* (tipărit și manuscris).

[3] Diferența dintre numărul de onomatopee din cele două dicționare se explică numai în parte prin diferența de dimensiuni care există între ele; punerea pe două coloane a cuvintelor onomatopeice din aceste lucrări arată, la Candrea, o prudență cu totul exagerată în privința indicării etimonului (de exemplu, 61 de cuvinte onomatopeice — exclusiv variantele lor — cuprinse în *Dicționarul Academiei*, la litera *B*, apar fără etimon în lucrarea lui I. A. Candrea).

[4] Variantele se explică prin natura specifică a onomatopeelor, care „imită" cu aproximație; verbul onomatopeic *grunțuni*, de exemplu, are nu mai puțin de 18 variante; familia lexicală a interjecției *bîz!* numără 17 variante etc.

[5] La litera *C*, de exemplu, dintr un total de 565 de onomatopee atestate, 84 sînt cuvinte de bază, 244 sînt derivate și 237 sînt variante; la litera *F*, din 173 de onomatopee avem 24 de cuvinte de bază, 78 de cuvinte derivate și 71 de variante.

BDD-A10440 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:27 UTC)

Credem că faptele constatate *întăresc ideea marii vechimi a onomatopeelor în limbă*. Dacă productivitatea onomatopeelor nu este şi mai mare, faptul se explică într-adevăr prin natura lor specifică: deşi majoritatea acestor cuvinte au o vechime mare sau foarte mare în limbă (deci şi o mare productivitate[1]), limba se îmbogăţeşte totuşi necontenit, pînă în zilele noastre, cu un apreciabil număr de onomatopee noi, care — tocmai pentru că sînt noi — sînt lipsite (cel puţin deocamdată) de derivate, de familie.

Mircea Seche

DESPRE TRADUCEREA MECANIZATĂ

În Uniunea Sovietică practica şi teoria traducerii a luat o dezvoltare foarte mare. Lucrările teoretice asupra traducerii s-au înmulţit începînd în special cu anul 1950. Astfel, numai în ultimii doi ani au apărut în Uniunea Sovietică şapte cărţi închinate problemelor traducerii şi de asemenea numeroase articole publicate în reviste şi ziare.

Acelaşi lucru se observă şi în ţările de democraţie populară. În Republica Populară Chineză, spre exemplu, apare o revistă *Teoria şi practica traducerii*. Culegeri speciale au apărut în Polonia, Republica Democrată Germană, Cehoslovacia, Bulgaria.

Creşterea interesului pentru problemele traducerii în Uniunea Sovietică şi în ţările de democraţie populară este o mărturie a răspîndirii ştiinţei şi culturii în masele tot mai largi ale oamenilor muncii din aceste ţări.

Nevoia din ce în ce mai mare de traduceri din domeniul ştiinţei şi tehnicii cît şi progresul la care a ajuns ştiinţa şi tehnica, au creat posibilitatea realizării maşinii de tradus.

Maşina de tradus este rezultatul colaborării specialiştilor din diferite domenii: matematicieni, ingineri, lingvişti etc.

Problemele traducerii mecanizate cu ajutorul maşinilor electronice de calcul au fost obiectul multor lucrări şi comunicări publicate în revistele de specialitate. Astfel de lucrări s-au publicat în revistele: *Matematica*, *Natura* şi *Voprosî iazîkoznaniia*. În ultima din aceste publicaţii au apărut articolele:

V. P. Berkov şi B. A. Erşov, *Despre experienţele cu maşina de tradus*, 1955, nr. 6; O. S. Kulaghina şi I. A. Melciuk, *Traducerea mecanizată din limba franceză în rusă*, 1956, nr. 5; L. I. Jirkov, *Despre limitele traducerii mecanizate*, 1956, nr. 5; P. S. Kuzneţov, A. A. Liapunov, A. A. Reformatski, *Principalele probleme ale traducerii mecanizate*, 1956, nr. 6; T. N. Moloşnaia, V. A. Purto, I. I. Revzin, V. I. Rozenţveig, *Cîteva probleme lingvistice ale traducerii mecanizate*, 1957, nr. 1.

Au apărut de asemenea cărţi şi broşuri D. I. Panov, A. A. Liapunov şi I. S. Muhin, *Automatizarea traducerii dintr-o limbă într-alta*, Moscova, 1956; D. I. Panov, *Traducerea mecanizată* (automatizată), Moscova, 1956.

Pentru lămurirea multor probleme cu privire la traducerea mecanizată, un rol important l-a avut conferinţa ştiinţifică, ţinută la Moscova între 15—21 mai, anul acesta, conferinţă la care au participat numeroşi specialişti din diferite centre ştiinţifice şi universitare ale Uniunii Sovietice. Aici s-au citit peste 60 de comunicări şi referate în care au fost abordate probleme de lingvistică structurală, lingvistică matematică, statistică lingvistică, teoria traducerii, precum şi probleme tehnice legate direct de realizarea practică a maşinii de tradus.

Pe scurt ne vom opri la cîteva din aceste probleme.

---

[1] Dăm mai jos cîteva exemple de onomatopee cu maximum de productivitate — culese din partea tipărită a *Dicţionarului Academiei*: interjecţia *ciur!* (care imită sunetul produs de o vînă subţire de apă curgătoare) numără 11 derivate; cîte 13 derivate pot fi numărate la onomatopeele *chiu!* şi *croncl*; 12 derivate la interjecţia *clamp!*; 21 (douăzeci şi unu!) de derivate la interjecţia *fîs!*; 25 (douăzeci şi cinci!) de derivate la onomatopeea *bîz!* (şi anume: verbele *bîzîi* şi *bîrzoia*, substantivele *bîzâ*, *bîzoi*, *bînzar*, *bînzoi*, *bîzîit*, *bîzîială*, *bîzîire*, *bîzîitoare*, *bîzîitură*, *bîzdîău*, *boanză*, *bonzâlău*, *bonzar*, *bonzăraş*, *bonzăroi*, *bîrzoiea*, *bîrzdun*, *bâzgăun*, *bârdăun*, *bîzgar*, adjectivele *bîzîitor* şi *bîrzoiat* adverbul *bîrzoi*.

BDD-A10440 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:27 UTC)